

Brecht.doc

Τσιάνος εναντίον Μπρεχτ

Της Ματίνας Καλτάκη

Ο «Κύκλος με την κιμωλία» του Μπέρτολτ Μπρεχτ παρουσιάζεται από το Εθνικό Θέατρο, σε σκηνοθεσία Κώστα Τσιάνου, σαν παραμύθι κατάλληλο για όλη την οικογένεια. Στη σκηνή του «Κάππα» μπορείτε να δείτε μια παράσταση-δείγμα της διαδικασίας αποδυνάμωσης και εντέλει ακύρωσης του προβληματισμού που αποτέλεσε όχι μόνο την κινητήριου δύναμη του συγγραφέα του αλλά και το ίδιο το θέμα του έργου του.

Δεν είναι η πρώτη φορά που ο «Κύκλος με την κιμωλία» χάνει τη βασική διάσταση της ιστορίας του και μετατρέπεται σ' ένα παραμύθι με ασαφές επιμύθιο. Εντάξει, η Γκρούσα η υπηρέτρια κερδίζει στο τέλος το παιδί που ανέθρεψε και το οποίο η μάνα του παράτησε μωρό για να το διεκδικήσει χρόνια αργότερα –άρα οι δεσμοί αίματος, και οι φυσικοί νόμοι, ενίοτε μπορούν δικαίως να αμφισβητηθούν. Αλλά τι γίνεται με τη δεύτερη ιστορία του έργου, του κλεφτοκοτά δικαστή Αζτάκ, που είναι υπέρ των αδυνάτων και κατά των ισχυρών, και ο οποίος για λίγο κατόρθωσε να επικρατήσει στην κοινωνία της Γκρουζινίας «σχεδόν η δικαιοσύνη»; Η παρακολούθηση της παράστασης ούτε κατά διάνοιαν αφήνει να περάσει αυτό που εύστοχα σημειώνει ο μεταφραστής του έργου Πέτρος Μάρκαρης για τον μέσο πολίτη, ο οποίος δηλώνοντας πως εμπιστεύεται τη δικαιοσύνη «ξεχνάει συνήθως αυτήν την ουσιώδη αντίφαση, ότι ένας αμερόληπτος δικαστής εφαρμόζει συνήθως έναν μεροληπτούντα νόμο».

Ο «Κύκλος με την κιμωλία» (1944) συνδέεται με τη νέα εποχή που αρχίζει μέσα από τα ερείπια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου μέσω ενός προλόγου που δίνει το στίγμα του μπρεχτικού προβληματισμού: δύο κολχόζ βρίσκονται σε διαμάχη σχετικά με την κατοχή μιας κοιλάδας, η οποία ανήκε στο ένα αλλά για πολλά χρόνια χρησιμοποιείται από το άλλο. Η χρόνια χρησιμότητα μπορεί να γίνει ιδιοκτησία;

Για να βγει ένα συμπέρασμα ο Μπρεχτ, βάζει τους αγρότες να παρουσιάζουν την παράσταση του «Κύκλου με την κιμωλία». Η τεχνική του θεάτρου εν θεάτρω βοηθά το συγγραφέα να «δείξει» τα θέματα που τον απασχολούν, και κατά τη συνήθη τακτική του, να εκθέσει ερωτήματα. Χρησιμοποιώντας μια γυναίκα που βρέθηκε μ' ένα μωρό στην αγκαλιά, έναν κατεργάρη δικαστή και τη παλιά κρίση του Σολομώντα, προτείνει την αναδοχή του κόσμου του παρελθόντος στο βαθμό που το παρελθόν αυτό μπορεί να μεταβληθεί. Όπως σημειώνει ο Bernard Dort : «Η νέα γνώση είναι ανώτερη από την παλιά γιατί περιέχει την παλιά, δίνοντάς της στην κυριολεξία νέα ζωή».

Καραγκούνες στον Καύκασο

Σχεδόν πενήντα χρόνια μετά το θάνατο του Μπρεχτ, με τις ιστορικοπολιτικές ανατροπές που εν τω μεταξύ συνέβησαν στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού, ο θαυμάσιος ποιητικός λόγους του Μπρεχτ και οι ιδιοφυείς δραματουργικές συνθέσεις του εγκατέστησαν για πάντα τον συγγραφέα στο στερέωμα των κλασικών του θεάτρου. Ήταν αναπόφευκτο η αισθητική ερμηνεία να επικρατήσει της ιδεολογικής - ειδικά στον «Κύκλο». Ωστόσο αυτό δεν σημαίνει ότι επιτρέπεται στους σκηνοθέτες να ακρωτηριάζουν τον κορμό και τα κρίσιμα ερωτήματα που θέτει. Ο Κώστας Τσιάνος έστησε μια σφιχτή, αρμονική ως προς τα επιμέρους στοιχεία της, παράσταση, η οποία πρόδιδε εντελώς το συγγραφέα του έργου και την προβληματική του. Τι να πουν τα προσεγμένα κοστούμια της Ιωάννας Παπαντωνίου, που προφανώς μελέτησε τα παραδοσιακά κοστούμια της Γεωργίας και των γύρω καυκασιανών περιοχών, η ζωντανή μουσική που έπαιζε ο συνθέτης Τάκης Φαραζής και δύο ακόμη μουσικοί, οι εν γένει εύστοχες ερμηνείες του θιάσου, όταν το τελικό αποτέλεσμα θύμιζε υψηλών απαιτήσεων παράσταση για παιδιά;

Στο δεύτερο μέρος της, με το δικαστή Αζτάκ του Γιάννη Δεγαϊτή, η παράσταση απογειώνεται -η παράδοση του Κουν, ζει και βασιλεύει στο Εθνικό! Λαϊκός, χυμώδης, ακριβής στην ατάκα και σε άμεση συνεργασία με τους ηθοποιούς με τους οποίους συνομιλεί επί σκηνής, ο Γιάννης Δεγαϊτής δίνει, έχω την εντύπωση, την ερμηνεία του φετινού χειμώνα. Μαζί του, πάντα συνεπής προς τις απαιτήσεις του ρόλου της η Λυδία Κονιόρδου (Γκρούσα), ο Περικλής Καρακωνσταντόγλου και ο Θεμιστοκλής Πάνου, (που σχεδιάζουν υπερόχα τρεις μικρότερους ρόλους έκαστος), Νίκος Μπουσδούκος (αφηγητής/ποιητής), ο Στέφανος Κοσμίδης, ο Σωτήρης Τζεβελέκος, ο Μπάμπης Σαρηγιαννίδης, ο Δημήτρης Πετρόπουλος, η Νικολέττα Βλαβιανού, η Μελίνα Βαμβακά, η Μαρία Καντιφέ, η Αλεξάνδρα Παντελάκη και πολλοί άλλοι ιακνοί ηθοποιοί.

Ωστόσο το ερώτημα παραμένει: παροπλίζουμε το επικό θέατρο και εν γένει την μπρεχτική θεατρική διαλεκτική, και στη θέση της προτείνουμε τι;